

de mos

Jaargang 20
Maart 2004

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

3

NIDI

inhoud

- 17 Turkije op termijn meeste inwoners EU
- 21 Vergrijzen in de regio
- 23 Demodata
- 24 Demodata

foto: EPA/ANP

Na toetreding als lid

Turkije op termijn meeste inwoners EU

GIJS BEETS

Per 1 mei treden tien landen toe tot de Europese Unie. Het inwonertal van de Unie zal daardoor toenemen van zo'n 380 miljoen (15 landen) tot ruim 450 miljoen. Over de toetreding van Turkije wordt later dit jaar onder Nederlands voorzitterschap beslist. Dat land heeft met 70 miljoen nu ongeveer evenveel inwoners als alle nieuwe leden gezamenlijk. Vanaf 2020 zal Turkije, indien het toetreedt, naar verwachting wat aantal onderdanen betreft het grootste land van de EU zijn.

De Europese Unie wordt binnenkort uitgebreid met Cyprus, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Slowakije, Slovenië en Tsjechië. Bulgarije en Roemenië zijn al kandidaat-lid, moeten nu nog in de wachtkamer blijven en treden mogelijk in 2007 toe. Wat Turkije betreft zijn de onderhandelingen over het mogelijke kandidaat-lidmaatschap in een vergevorderd stadium. Een beslissing daarover wordt nog dit jaar (onder Nederlands voorzitterschap) verwacht. Eventuele toetreding van Turkije valt evenwel niet voor 2010 te verwachten.

Indien Turkije lid wordt zal dat land wat aantal inwoners betreft vanaf 2020 naar verwachting het grootste land binnen de EU zijn. Een op de zes EU-onderdanen zal dan in Turkije wonen. Qua bevolkingsomvang is het land nu al net zo groot als alle nieuwe EU-leden gezamenlijk.

Uiteraard heeft de toetreding van zo'n groot land consequenties: op politiek terrein wellicht, denk aan de stemverhouding bij EU-verkiezingen en de zetelverdeling in Commissie en Parlement, maar ook wat betreft de bevolkingsontwikkeling binnen de EU. Zo zal, doordat Turkije momenteel een relatief jonge bevolking heeft, de toetreding een licht temperend effect hebben op de vergrijzing binnen de EU. Ook Turkije is echter aan het vergrijzen waardoor er sprake is van enig uitstel van het voortschrijdende vergrijzingsproces en geenszins van een ommekeer. Verder verschuift het bevolkingszwaartepunt van de EU naar het zuidoosten.

foto: EPA/ANP

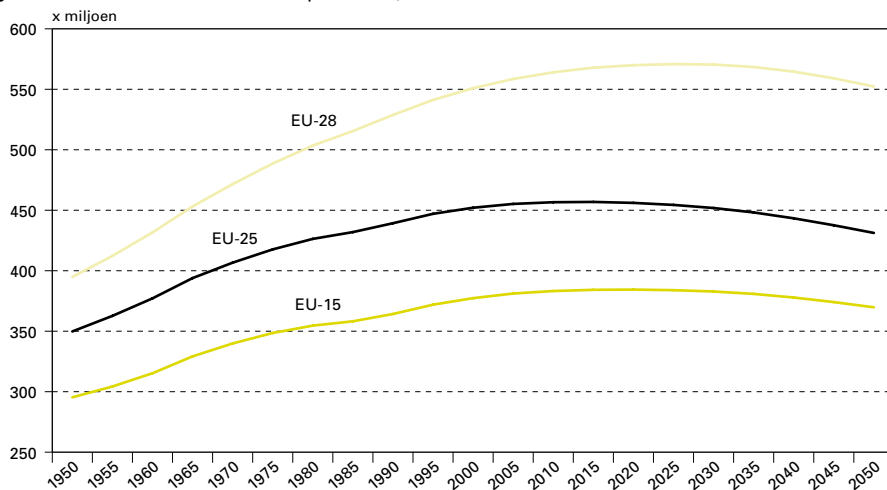
Bevolkingsomvang EU-15, EU-25 en EU-28

De Europese Unie werd in 1957 opgericht als Europese Economische Gemeenschap (EEG) en had toen zes leden (België, Duitsland, Frankrijk, Italië, Luxemburg en Nederland). Daarna zijn in 1973 Denemarken, Ierland en het Verenigd Koninkrijk, in 1981 Griekenland, in 1986 Spanje en Portugal en in 1995 Oostenrijk, Finland en Zweden toetreden tot de nu 15 leden tellende EU. Per 1 mei zullen dat er dus 25 zijn

en niet al te veel later waarschijnlijk 28. Van de huidige groep van 15 en de toekomstige groep van 25 respectievelijk 28 landen is nagegaan hoe de bevolkingsontwikkeling zich in het verleden vanaf 1950 heeft voltrokken en hoe de toekomst tot over 50 jaar er wat dat betreft naar verwachting uit zal zien indien de meest recente middenvariant van de bevolkingsprognoses van de Verenigde Naties (2003) bewaarheid zou worden (tabel 1 en figuur 1).

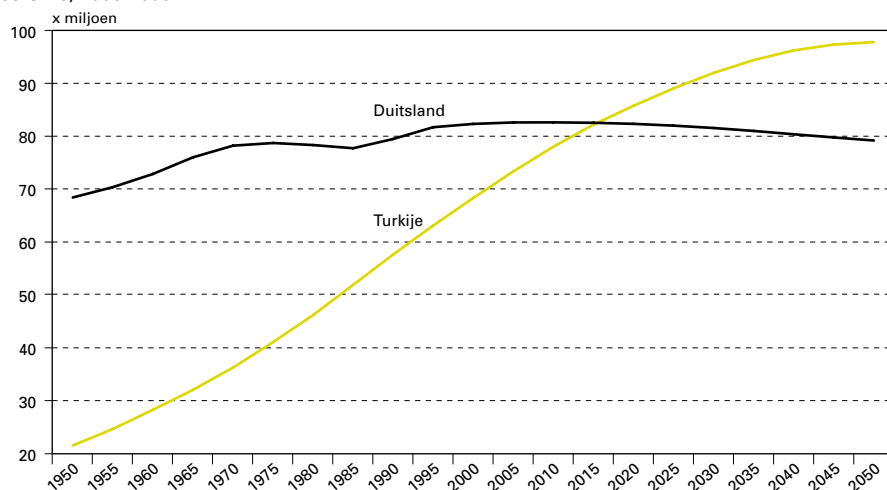
De huidige 15 EU-landen gezamenlijk hebben ongeveer nu hun grootste bevolkingsomvang. Hierna zal deze vanaf 2020 langzaam gaat dalen. Kijken we naar de bevolkingsomvang in de 25 landen van de EU na 1 mei dan blijkt dat aantal in de hele periode 1950-2050 circa 60 à 70 miljoen hoger te liggen dan die in EU-15. In EU-25 begint het inwonertal echter al rond 2015 te dalen. EU-28 kent uiteraard het hoogste inwonertal. In 1950 kwam dat aantal exact 100 miljoen inwoners hoger uit dan EU-15, in 2000 was dat verschil opgelopen tot circa 175 miljoen en dat zal rond 2050 niet veel anders zijn.

Figuur 1. Inwonertallen van de Europese Unie, 1950-2050

Bron: Verenigde Naties, 2003, middenvariant.

Figuur 2. Inwonertallen van Duitsland en Turkije, straks mogelijk de twee grootste landen in de Europese Unie, 1950-2050

Bron: Verenigde Naties, 2003, middenvariant.

Invloed toetreding Turkije op bevolkingsontwikkeling EU

Zoals blijkt uit tabel 1 en figuur 2 is Duitsland nu binnen EU-15 het land met veruit de meeste inwoners, op afstand gevolgd door Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Italië en Spanje. Waren ook Polen en Turkije al lid geweest dan zou Polen in dit rijtje hekkensluiser zijn en Turkije zou op de tweede plaats hebben gestaan.

Omdat anders dan in de zeven landen binnen de EU met het hoogste aantal inwoners de vruchtbaarheid in Turkije nog boven het vervangingsniveau uitkomt – rond 1950 had dat land een gemiddeld kindertal van ruim zes, momenteel van circa 2,5 en verwacht wordt dat dit pas na 2015 onder dat niveau zal zakken – blijft het inwonertal er voornamelijk toenemen. Terwijl Turkije van de genoemde zeven landen in 1950 het kleinste inwonertal had, zal het vanaf 2020 boven dat van Duitsland uitkomen. Tegen 2050 telt Turkije naar verwachting bijna 100 miljoen inwoners en Duitsland 79 miljoen. Bestaat de EU rond die tijd uit de genoemde 28 landen, dan woont één op de zes EU-ingezetenen in Turkije. Overigens zijn de afgelopen decennia

de Turkse vruchtbaarheidscijfers aanzienlijk gedaald. Dat geeft aanleiding om te veronderstellen dat na 2050 ook het Turkse inwonertal een dalende tendens zal gaan vertonen.

Kijken we naar de leeftijdsopbouw dan blijkt EU-15 een fractie ouder te zijn dan EU-25, en die weer iets ouder dan EU-28 (zie tabel 2 en figuur 3). In EU-15 is momenteel ruim 22 procent jonger dan 20 jaar en 15 procent 65 jaar of ouder, in EU-25 is dat respectievelijk ruim 23 en eveneens 15 procent en in EU-28 bijna 26 en ruim 14 procent. In de loop der tijd zijn de verschillen kleiner geworden. Dat komt vooral doordat Turkije, dat in 1950 als leeftijdsopbouw nog een echte piramide kende, langzaam steeds meer gelijkennis gaat vertonen met veel andere EU-landen. Wel duurt het enkele decennia alvorens dat zijn beslag heeft gekregen. Momenteel is in Turkije nog ruim 40 procent van de bevolking jonger dan 20 jaar en 'maar' vijf procent 65 jaar of ouder. Het land gaat echter sterk vergrijzen. Een eventuele toetreding van Turkije tot de EU zal dan ook nauwelijks invloed hebben op het onvermijdelijk voortgaande vergrijzingsproces in Europa. Dat is immers vooral afhankelijk van het tot onder het vervangingsniveau gedaalde gemiddelde kindertal, alsmede van de nog steeds voortgaande stijging van de levensverwachting. Rond 2050 zal de iets jongere leeftijdsopbouw van Turkije nauwelijks meer invloed hebben op de verhoudingen binnen de EU (vergelijk de cijfers van EU-25 en EU-28 in tabel 2).

Gaan de Europese instellingen naar Oostenrijk verhuizen?

De toetreding van Turkije heeft ook tot gevolg dat het bevolkingszwaartepunt (het rekenkundig gemiddelde bevolkingscentrum, zie kader) van de EU verschuift. In EU-15 lag dat punt rond 1950 nabij de stad Vittel (in het Franse departement Vogezes) en rond 2050 zou dat heel langzaam naar het westen zijn verschoven in de richting van Langres (in het departement Haut-Marne). Hemelsbreed praten we dan over een verschuiving van circa 25 kilometer in 100 jaar. Kijken we naar de landen die straks samen de EU-25 vormen dan zou het punt rond 1950 nabij het Duitse Offenbourg hebben gelegen, circa 30 km ten zuidoosten van het Franse Straatsburg. Rond 2050 zou het in de stad Straatsburg terecht zijn gekomen, zodat ook hier sprake is van een verschuiving in westelijke richting van circa 30 kilometer. Dit EU-25 zwaartepunt ligt circa 150 km oostelijker dan dat van EU-15.

Van alle landen die naar verwachting de EU-28 gaan vormen was het bevolkingszwaartepunt in 1950 te vinden geweest nabij Kempten, circa 100 kilometer ten zuidwesten van de Beierse stad München, ruim 200 kilometer ten zuidoosten van Straatsburg. Rond 2050 zal het zwaartepunt van de dan bestaande EU zoals het er nu naar uit ziet te vinden zijn in het Oostenrijkse Pustertal, tussen Lienz (Oostenrijk) en Cortina d'Ampezzo (Italië). Die plek ligt circa 200 kilometer ten zuidoosten van Kempten en dus circa 400 kilometer ten zuidoosten van Straatsburg. Wellicht ligt het om die reden voor de hand te overwegen om tegen die tijd de Europese instellingen naar Oostenrijk te verhuizen.

Tabel 1. Inwonertallen van de Europese Unie, EU-15, EU-25 en EU-28, en van de zeven grootste landen, 1950-2050 (in miljoenen inwoners)

	1950	1975	2000	2025	2050
EU-15	295	349	377	384	370
EU-25	350	418	452	454	431
EU-28	395	489	551	575	552
Duitsland	68	79	82	82	79
Frankrijk	42	53	59	64	64
Italië	47	55	57	53	45
Polen	25	34	39	37	33
Spanje	28	36	41	40	37
Turkije	21	41	68	89	98
Verenigd Koninkrijk	50	55	59	63	66

Bron: Verenigde Naties, 2003, middenvariant.

Commissie en Parlement: Nederland minder invloed?

Stemgerechtigden: aantal neemt toe

De toetreding van de tien nieuwe lidstaten en op enige termijn mogelijk nog drie landen betekent veel meer kiezers bij de verkiezingen voor het Europees Parlement en een gewijzigde samenstelling van de Europese Commissie. Omdat ongeveer een vijfde van de huidige EU-inwoners nog niet stemgerechtigd is, zullen er bij de aanstaande verkiezingen voor het Europees Parlement van 10 tot 13 juni 2004 ruim 330 miljoen stemgerechtigden (in de EU-25) zijn, van wie er zo'n 60 miljoen in de nieuw toegetreden landen wonen. Er waren nog 75 miljoen kiesgerechtigden meer geweest als ook Bulgarije, Roemenië en Turkije waren toegetreden. De samenstelling van de Europese Commissie en het Europees Parlement zal wijzigingen ondergaan.

Europese Commissie: één commissaris per land

Het aantal leden van de Europese Commissie wijzigt per 1 november 2004 voor de derde keer in één jaar. Tot 1 mei bestaat het College van Eurocommissarissen uit 20 leden (één zetel

BEVOLKINGSZWAARTEPUNT

Het bevolkingszwaartepunt geeft voor een afgebakende geografische ruimte aan waar een denkbeeldige platte kaart van die ruimte de aarde zou raken wanneer gelijke gewichten daarop zo zouden worden geplaatst dat ieder gewicht de lokalisatie van één inwoner zou voorstellen. Zo'n zwaartepunt wordt uitgedrukt in geografische breedte- en lengtecoördinaten. Het is in de loop van de tijd natuurlijk niet constant, maar verandert al naar gelang bepaalde delen van het gebied een groter of kleiner demografisch gewicht krijgen. Heel sprekend is bijvoorbeeld de verschuiving van het bevolkingszwaartepunt van de Verenigde Staten van Amerika, dat in 1790 nog nabij Baltimore (Maryland) lag, maar inmiddels zo'n 1.200 kilometer verder naar het westen, nabij De Soto (Missouri) ligt.

foto: AFP/ANP

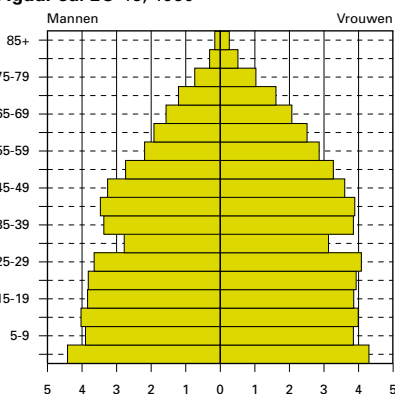

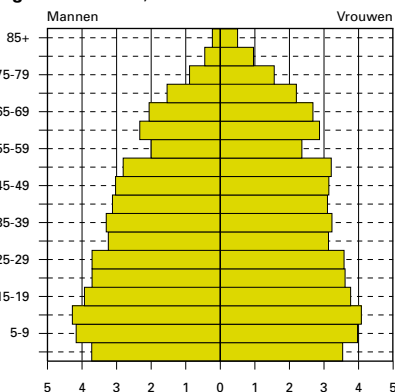
foto: AFP/ANP

Figuur 3. Leeftijdopbouw van de Europese Unie, 1950-2050, percentages

Figuur 3a. EU-15, 1950

Figuur 3b. EU-15, 1975

voor elk van de 15 lidstaten, plus een extra zetel voor Duitsland, Frankrijk, Italië, Spanje en het Verenigd Koninkrijk). Met de uitbreiding van de Europese Unie per 1 mei komen daar tien nieuwe Eurocommissarissen bij, waardoor de Europese Commissie 30 leden zal tellen. Tussen de verkiezingen voor het nieuwe Europees Parlement in juni en 1 november zal de Commissie-

Prodi in de praktijk 'demissionair' zijn. De Europese Commissie die op 1 november aantreedt heeft een nieuwe samenstelling en zal dan 25 leden tellen: voor elke lidstaat één. Het is nog niet zeker of dit aantal definitief is.

Als Turkije lid wordt van de EU valt aan te nemen dat ook dit land één Eurocommissaris krijgt. Hetzelfde geldt voor Roemenië en Bulgarije. Afhankelijk van de onderhandelingen over de Europese Grondwet kan de toekomstige omvang en samenstelling van het College van Eurocommissarissen echter wijzigingen ondergaan.

Europees Parlement: Nederland van 31 naar 22 zetels?

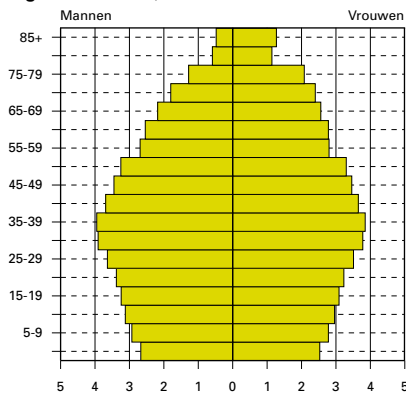
Het huidige aantal van 626 zetels in het Europees Parlement zal bij het toetreden van de tien nieuwe leden worden verhoogd naar 732 zetels. Dat is in 2001 in het Verdrag van Nice afgesproken. Dit aantal blijft ook in de toekomst, na eventuele toetreding van nog weer andere nieuwe landen, gehandhaafd, hoewel er tijdelijk van kan worden afgeweken. De verdeling per land is overeenkomstig het evenredigheidsbeginsel, dat wil zeggen naar rato van het inwonertal. Omdat gemiddeld circa 600.000 inwoners een zetel opleveren en de kleinere landen als Malta en

Tabel 2. Leeftijdopbouw van de Europese Unie, drie scenario's, 1975-2025 (in procenten)

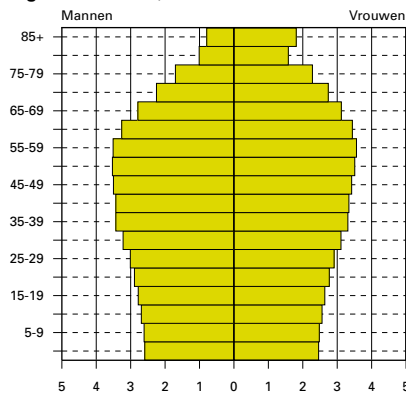
	EU-15	EU-25	EU-28	Turkije
1950				
0-19 jaar	32,2	32,8	34,2	51,3
20-44 jaar	36,0	36,2	36,1	32,4
45-64 jaar	22,4	22,0	21,3	13,1
65-79 jaar	8,2	7,9	7,4	2,9
80+ jaar	1,2	1,2	1,1	0,3
1975				
0-19 jaar	31,4	31,6	33,4	52,2
20-44 jaar	33,7	34,2	34,0	31,4
45-64 jaar	21,8	21,6	20,8	12,0
65-79 jaar	10,9	10,7	10,0	4,1
80+ jaar	2,1	2,0	1,8	0,3
2000				
0-19 jaar	22,7	23,3	25,7	41,8
20-44 jaar	36,6	36,6	36,9	38,8
45-64 jaar	24,3	24,3	23,0	13,9
65-79 jaar	12,6	12,3	11,4	4,8
80+ jaar	3,8	3,5	3,0	0,7
2025				
0-19 jaar	19,3	19,3	20,8	29,0
20-44 jaar	29,6	30,0	31,4	38,6
45-64 jaar	28,5	28,4	27,7	23,4
65-79 jaar	16,3	16,3	14,9	7,6
80+ jaar	6,3	6,0	5,2	1,4
2050				
0-19 jaar	20,2	20,1	20,6	23,4
20-44 jaar	27,3	27,2	28,0	31,7
45-64 jaar	24,2	24,4	24,9	26,7
65-79 jaar	17,4	17,9	17,4	14,3
80+ jaar	10,9	10,5	9,1	3,4

Bron: Verenigde Naties, 2003, middenvariant.

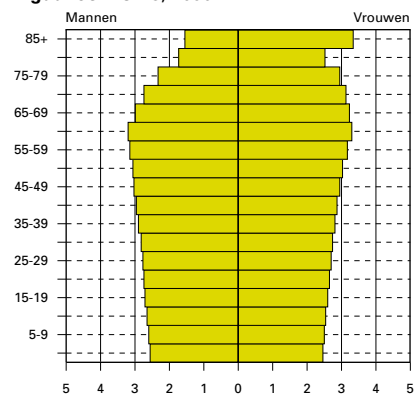
Figuur 3c. EU-25, 2000

Figuur 3d. EU-28, 2025

Figuur 3e. EU-28, 2050

Luxemburg dan nauwelijks een zetel zouden krijgen, is er een garantie ingebouwd dat ook kleinere landen ten minste enkele zetels krijgen; dit ten koste van de grotere landen. Zo hebben vanaf 1 mei 2004 Estland, Cyprus en Luxemburg ieder zes zetels en Malta vijf. Nederland moet door de aanstaande uitbreiding enkele zetels inleveren en gaat van 31 naar 27 zetels. Als Roemenië en Bulgarije in bijvoorbeeld 2007 lid van de Europese Unie worden, zal het Europees Parlement tijdelijk worden uitgebreid tot een zetelaantal van 786 zetels. Met de verkiezingen van juni 2009 zal het Europees

Parlement weer teruggaan naar 732 zetels. Met de toetreding van Roemenië en Bulgarije leveren vrijwel alle landen enkele zetels in, waardoor Nederland dan zal uitkomen op 25 zetels. Wanneer ook Turkije toetreedt zullen de zetels opnieuw worden 'geschud' en ziet het er naar uit dat Nederland zal terugvallen naar 22 zetels.

Drs. G.C.N. Beets, NIDI

PRIMOS-bevolkingsprognose 2003:

Vergrijzing in de regio

PETRA VISSER

Aantal eenpersoonshuishoudens neemt toe

In en rond Amsterdam en in Flevoland en Utrecht neemt het aantal jongeren van 0-14 jaar naar verwachting de komende 20 jaar nog toe, maar in de overige gebieden zal sprake zijn van een forse daling. In gebieden in Zeeland en Limburg leidt dit tot een afname van de totale bevolking. Het aantal ouderen groeit sterk, vooral in Midden- en Zuid-Nederland. Van die groep ouderen groeit het aantal alleenstaande ouderen het sterkst, vooral in Brabant, Noord-Limburg en de Kop van Noord-Holland. Er zijn duidelijke verschillen waarneembaar tussen stedelijke gebieden en meer dorpse en landelijke gebieden. Dit heeft te maken met het selectieve vestigingspatroon van mensen uit het verleden. Het percentage ouderen in de steden neemt de komende decennia af.

foto: Wim de Jonge

De Nederlandse bevolking zal in de toekomst nog maar licht in omvang toenemen: van 16,2 miljoen nu tot 16,7 miljoen in 2010 en 17,2 miljoen in 2020. De Nederlandse bevolking groeit in de jaren vijftig nog met gemiddeld 1,3 procent per jaar en de laatste tien jaar ligt dit gemiddelde met 0,6 procent per jaar beduidend lager. Voor de toekomst verwacht het CBS dat het groeipercentage van de bevolking daalt tot 0,3 procent in 2020. De bevolkingsontwikkeling verschilt sterk per regio, zo blijkt uit de nieuwste regionale PRIMOS-prognose (zie kader).

Kijken we naar de 40 COROP-gebieden (zie kader) dan worden de eerste tekenen van de stagnerende bevolkingsgroei al in 2010 zichtbaar; in bepaalde regio's daalt de bevolking dan licht. In 2020 is dat in meer regio's het geval, zoals in de omgeving IJmond, de Agglomeratie Den Haag,

foto: Wim de Jonge

COROP-GEBIEDEN

De COROP-indeling is omstreeks 1970 ontworpen door de Coördinatie Commissie Regionaal Onderzoeksprogramma, waaraan de indeling haar naam dankt. Die commissie onderscheidde 40 gebieden, waaraan later drie subgebieden zijn toegevoegd. Het doel was om functionele arbeidsmarktregio's te maken voor het bijeenbrengen van statistieken, anders dan de administratieve indelingen, zoals gemeente en provincie. Een beperking van het aantal gebieden was noodzakelijk om kengetallen over toegevoegde waarde (naar bedrijfsklasse) en bruto-investeringen (naar type en bestemming) op dit niveau te kunnen presenteren. De 40 gebieden zijn gevormd met respect voor de provinciegrenzen. De COROP-indeling is een regionaal niveau tussen gemeenten en provincies in.

Haarlem en de Zaanstreek, Delft en het Westland, Noord- en Zuid-Limburg en Zeeuws-Vlaanderen (figuur 1). De figuur laat zien dat de bevolkingsgroei zich voornamelijk tot het noordelijk deel van het land beperkt. Tot 2020 zal de bevolkingsomvang nog toenemen in de Kop van Noord-Holland, Flevoland, delen van Friesland, Groningen, Drenthe, Overijssel en Gelderland. Vooral in de Randstad neemt het aantal inwoners echter af, blijft het gelijk of stijgt het slechts gering.

Minder jongeren

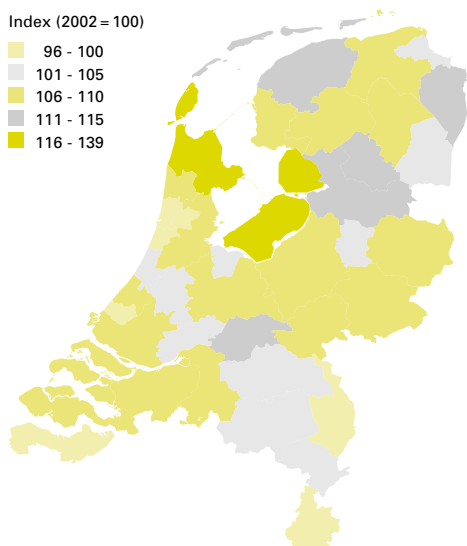
Sinds de jaren zestig heeft Nederland te maken met een dalend kindertal. Bovendien stelden vanaf de jaren zeventig vrouwen het moment waarop zij kinderen krijgen steeds verder uit. Om een bevolking op peil te houden is gemiddeld 2,1 kind per vrouw nodig (het zogenoemde vervangingsniveau). Het gemiddeld kindertal ligt momenteel op zo'n 1,75 kind per vrouw en voor de komende jaren wordt hierin geen verandering verondersteld. Desondanks neemt het aantal geboorten af. Als gevolg van het dalende kindertal in de jaren zeventig zijn er immers minder vrouwen in de vruchtbare leeftijd.

De dalende vruchtbaarheid leidt de komende 20 jaar tot een afname van het aantal geboorten op nationale en regionale schaal en dus tot minder jongeren in de toekomst. Tot 2010 groeit het aantal 0-14-jarigen nog in het midden en noorden van het land (Friesland, Groningen, Drenthe, Overijssel, Flevoland en in de Agglomeratie Haaglanden), maar elders neemt het af. Die gebieden waar het aantal geboorten nog toeneemt, kennen een jonge bevolkingsopbouw in tegenstelling tot andere gebieden waar het aantal ouderen groter is en er dus minder geboorten plaatsvinden. Vooral in Limburg en Zeeuws-Vlaanderen daalt het aantal jongeren sterk ten opzichte van 2002. Deze daling zet door tot 2020. De afnemende vervanging van de bevolking is vooral in het oosten en zuiden waarneembaar (zie figuur 2).

Meer ouderen

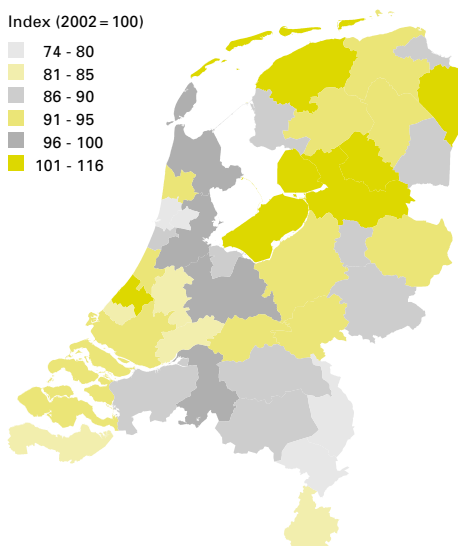
Het aantal ouderen neemt toe doordat de levensverwachting toeneemt. Momenteel bestaat de bevolking voor 13,7 procent (2,2 miljoen) uit mensen van 65 jaar en ouder. Vanaf 2010, wanneer de babyboomgeneratie deze leeftijd bereikt, zal het aantal 65-plussers fors in omvang toenemen tot meer dan 4,1 miljoen

Figuur 1. Prognose totale bevolking per COROP in 2020, geïndexeerd op aandeel in 2002

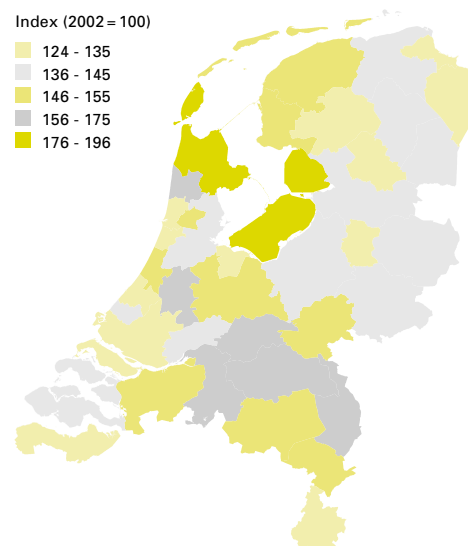
Bron: PRIMOS 2003.

Figuur 2. Prognose bevolking 0-14 jaar per COROP in 2020, geïndexeerd op aandeel in 2002

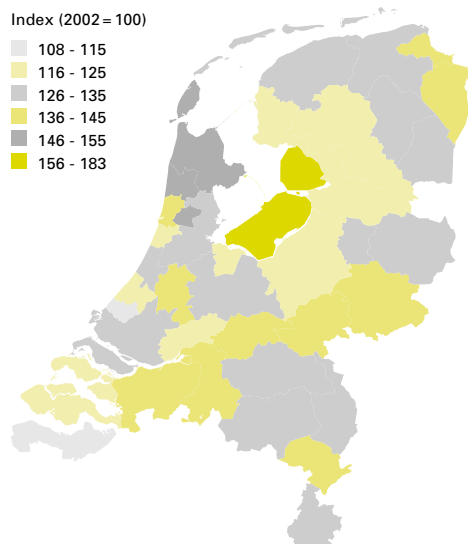
Bron: PRIMOS 2003.

Figuur 3. Prognose bevolking 65 jaar en ouder per COROP in 2020, geïndexeerd op aandeel in 2002

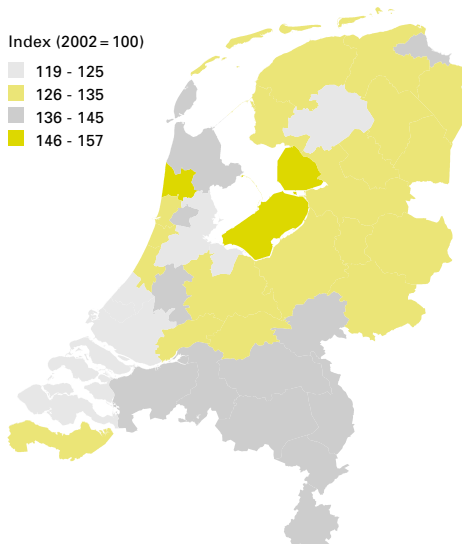
Bron: PRIMOS 2003.

Figuur 4. Prognose aantal eenpersoonshuishoudens per COROP in 2020, geïndexeerd op aandeel in 2002

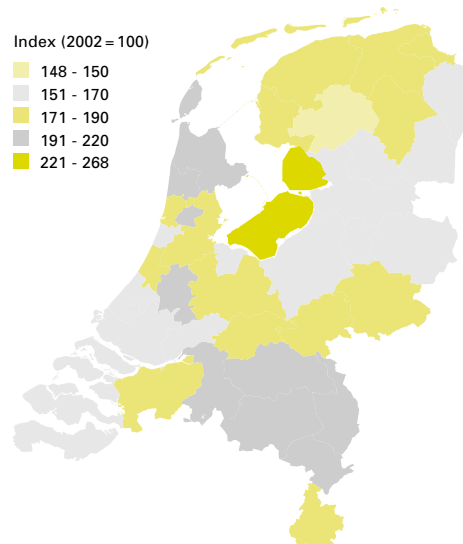
Bron: PRIMOS 2003.

Figuur 5. Prognose aantal eenpersoonshuishoudens 65+ per COROP in 2010, geïndexeerd op aandeel in 2002

Bron: PRIMOS 2003.

Figuur 6. Prognose aantal eenpersoonshuishoudens 65+ per COROP in 2020, geïndexeerd op aandeel in 2002

Bron: PRIMOS 2003.

rond 2038. Dat is ruim 23 procent van de bevolking. Voor de periode daarna veronderstelt het CBS dat hun aantal weer gestaag zal gaan dalen.

In alle delen van het land neemt het aantal ouderen toe (zie figuur 3). In sommige delen van het land gebeurt dat sneller dan in andere delen, afhankelijk van de bestaande bevolkingsopbouw. Een regio met een jonge bevolkingsopbouw, zoals Flevoland, zal procentueel gezien sneller vergrijzen dan een regio met een oudere bevolkingsopbouw, zoals Brabant en Limburg. Zo zal het aantal ouderen tot 2020 het sterkst groeien in Flevoland (96 procent groei in verhouding tot 2002: een absolute groei met ruim 28.000 mensen). In absolute aantallen neemt het aantal ouderen echter het sterkst toe in het zuiden van het land. De groei komt voornamelijk op gang na 2010. Voor die tijd groeit het aantal ouderen gestaag met gemiddeld 1,6 procent per jaar, tegen een gemiddelde groei van 2,8 procent per jaar over de periode 2010-2020.

De eerste tekenen van de vergrijzing waren zichtbaar in de (grote) steden maar sinds een aantal jaren neemt het aantal ouderen vooral toe in de suburbane gebieden en het landelijk gebied. In de vier grote steden en in 11 middelgrote gemeenten neemt het aantal ouderen af of neemt het slechts gering toe.

In de perifere gebieden zijn ouderen oververtegenwoordigd. De provincies Drenthe, Zeeland en Limburg hebben momenteel in verhouding tot de totale bevolking in die provincies het hoogste aantal ouderen, in 2020 zal dat Brabant zijn met 29 procent van de bevolking ouder dan 60 jaar, gevolgd door Drenthe en Zeeland.

In de Randstad zijn ouderen oververtegenwoordigd in de grote steden en in stedelijke agglomeraties, zoals Rotterdam en Groot Rijnmond, Den Haag, IJmond en Haarlem, maar in de toekomst neemt het percentage ouderen in de steden steeds verder af. Verder tellen luxe suburbane gebieden, zoals Het Gooi en de Vechtstreek, veel ouderen.

Al veel achtereenvolgende jaren vertrekken uit grote delen van de Randstad meer ouderen dan er terugkeren, terwijl dit in suburbane regio's omgekeerd is. Van een terugkeer naar de stad op latere leeftijd lijkt nu nog geen sprake.

Meer recent is ook een trend zichtbaar waarbij jonge senioren (50-plussers) de grote steden uit trekken. Zij vestigen zich in suburbane gebieden in het westen van het land. Dit verschijnsel wordt wel aangeduid als pensioenmigratie. Al heeft deze pensioenmigratie tot op heden nog geen grote vormen aangenomen, toch hebben bepaalde regio's in Nederland en ook in het buitenland zich ontwikkeld tot

demodata

Op zaterdag 20 maart overleed Prinses Juliana op 94-jarige leeftijd. Dat is een hoge leeftijd, ook voor vrouwen. In 2002 was de levensverwachting bij de geboorte voor vrouwen 80,7 en voor mannen 76 jaar. De Prinses was op het moment van overlijden gehuwd. Dat komt niet zo vaak voor, zeker niet bij mensen op die leeftijd. Zij hebben een hogere levensverwachting dan mannen en trouwen gemiddeld met een iets oudere man. In totaal stierven in 2002 op 94-jarige leeftijd 1.603 vrouwen en 506 mannen. Van de overleden vrouwen was twee procent gehuwd, 83 procent weduwe en 11 procent nooit gehuwd. Van de overleden mannen was dat respectievelijk 27, 63 en acht procent. In 2003 telde Nederland 122 gehuwde vrouwen en 384 gehuwde mannen van 94 jaar. De voorlopige cijfers voor 2004 wat dat betreft zijn 118 vrouwen en 348 mannen (CBS).

METHODIEK PRIMOS-PROGNOSE

De PRIMOS-prognose (Prognose, Informatie en Monitoring Systeem) geeft de meest waarschijnlijke toekomstige ontwikkeling van de regionale bevolkingsopbouw, huishoudenssamenstelling en woningbehoefte. Deze prognose wordt sinds de jaren zeventig om de twee jaar uitgevoerd en is in de loop der tijd aanzienlijk veranderd, verbeterd en uitgebreid. Beperkten de uitkomsten zich eerst alleen tot de bevolking, later kwam ook de huishoudensontwikkeling daarbij en de daarvan afgeleide woningbehoefte. Voor de koppeling tussen huishoudens en woningen wordt gebruik gemaakt van het Woningbehoefte Onderzoek (nu WBO 2002) van het CBS. Het geografisch schaalniveau van de prognose is altijd gemeentelijk gebleven. Invoergegevens voor het PRIMOS-model zijn de bevolkings- en huishoudensstatistieken van het CBS en de woningvoorraadgegevens uit het Systeem Woningvoorraad (SYSWOV). Nieuwe ontwikkelingen en toegang tot nieuwe databronnen waren aanleiding om al bij de PRIMOS-2001 de bevolkings- en huishoudensprognose geïntegreerd vooruit te berekenen. Sinds de laatste regionale prognose van 2001 heeft het model nog andere veranderingen ondergaan. Naast de regionale bevolking is nu ook de regionale huishoudensprognose qua veronderstellingen en onzekerheidsmarges zoveel mogelijk afgestemd op de veronderstellingen in de nationale CBS-prognose. (voor een technische modelbeschrijving: lees Heida, 2003).

foto: Wim de Jonge

woonmilieus voor welgestelde ouderen. Als deze ontwikkeling zich voortzet, zal een verdere ruimtelijke uitsortering plaatsvinden. Vooral suburbane gebieden, groeikernen en plattelandsgebieden zullen dan het hoogste percentage ouderen huisvesten.

Huishoudens

Om de consequenties van de vergrijzing van de bevolking voor de ruimte (type woonruimte, voorzieningen, mobiliteitsgedrag) in beeld te brengen moeten huishoudens worden bestudeerd; het zijn immers huishoudens die consumeren en wonen.

Volgens het CBS bedraagt het aantal huishoudens dat wordt gevormd door ouderen (50 jaar en ouder) momenteel 3,2 miljoen. Daarvan is 37 procent een eenpersoonshuishouden, bestaat 58 procent uit samenwonenden en wordt vier procent gevormd door eenoudergezinnen. In 2020 zal Nederland naar verwachting 4,4 miljoen huishoudens van ouderen tellen, waarvan 1,8 miljoen eenpersoonshuishoudens (41 procent), 2,4 miljoen huishoudens van samenwonenden (55 procent) en 175.000 (vier procent) huishoudens van eenoudergezinnen. Vooral het aantal huishoudens gevormd door mensen van 80 jaar en ouder zal sterk in omvang toenemen, van 372.000 nu tot 527.000 in 2020.

De provincie Zuid-Holland telt momenteel zo'n 22 procent van alle huishoudens, Noord-Holland 17 en Brabant 14 procent. In 2020 zal het aantal huishoudens niet wezenlijk anders over Nederland zijn verdeeld. De samenstelling van de huishoudens zal echter wel anders zijn, hetgeen effect heeft op het aantal huishoudens. Vooral de provincie Brabant krijgt hiermee te maken. Daar groeit het aantal huishoudens sterk omdat vooral het aantal alleenstaande ouderen toeneemt.

Het aantal eenpersoonshuishoudens groeit in alle COROP-gebieden (figuur 4). Voor 2020 is een gordel zichtbaar van West-Noord-Brabant tot aan de Achterhoek met een sterk groeiend aantal eenpersoonshuishoudens. De Kop van Noord-Holland en Flevoland spannen de kroon, met een groei van 2002 tot

2020 met respectievelijk 22.163 en 29.816 huishoudens.

De regionale verdeling van eenpersoonshuishoudens van 65 jaar en ouder (alleenstaande ouderen) is weergegeven in figuur 5 en 6. De beide figuren zijn onderling niet vergelijkbaar vanwege de enorme toename van het aantal alleenstaande ouderen.

Wat opvalt in figuur 5 is de geringe toename van het aantal alleenstaande ouderen in de agglomeratie Den Haag, Delft en Westland, Groot-Rijnmond, Groot-Amsterdam en in Het Gooi en de Vechtstreek. Wanneer we binnen die COROP-gebieden inzoomen op de steden, dan zien we een afname van het aantal oudere alleenstaanden tot 2010 in Amsterdam, Hilversum, Den Haag, Delft, Rotterdam en een stijging in de steden Breda, Tilburg en Eindhoven.

LITERATUUR

- CBS (2003), *Bevolkingsprognose 2003-2050*. Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Drooglever Fortuijn, J. en W. Ostendorf (1999), Het woonmilieu van ouderen. *Rooilijn*, 32(3), pp. 144-150.
- Kempen, R. van, P. Hooimeijer, O. Atzema, M. Dijst en R. Verhoeff (2000), *Sociale en culturele ontwikkelingen en ruimtelijke configuraties*. Verschenen in de serie 'Ruimte voor de Toekomst'. Assen: Van Gorcum.
- Molen, F. van der (1996), Pensioenmigratie nog weinig omvangrijk, *Geografie*, 5(2), p. 9.
- Heida, H. (2003), PRIMOS 2003, *Prognosemodel voor bevolking, huishoudens en woningbehoefte*, in opdracht van het Ruimtelijk Planbureau, uitgevoerd door ABF Research.

Ir. P. Visser, RUIMTELIJK PLANBUREAU

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en beoogt de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken te bevorderen. Inlichtingen over toezending van kopij kunnen worden ingewonnen bij de redactie

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding is toegestaan. Toezending van bewijs-exemplaren wordt op prijs gesteld.

Het NIDI is een instituut van de KNAW dat zich bezighoudt met onderzoek naar ontwikkelingen in de omvang en samenstelling van de bevolking

colofon

Demos	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry Bronsema, eindredacteur dr. Harry van Dalen ir. Hanna van Solinge dr. Ernst Spaan
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	http://www.nidi.nl/public/demos/
Abonnementen	gratis
Basisontwerp	Harmine Louwé
Druk	Drukkerij Repko, Voorburg

demodata

De afgelopen zes jaar is het aantal asielaanvragen in Nederland drastisch afgenomen van 45.217 in 1998 tot 13.402 in 2003. Vooral het aantal asielzoekers afkomstig uit Afghanistan daalde gestaag van 7.118 in 1998 tot 1.078 in 2002 en tot 487 in 2003. De stroom uit Angola kende een piek in 2001 (4.113) maar nam daarna snel af tot 371 in 2003. Ook het aantal uit Bosnië Herzegovina (3.769 in 1998 en 104 in 2003) en uit Servië en Montenegro (top in 1999 met 7.125 aanvragen en daling tot 396 in 2003) nam in die zes jaar sterk af, vooral vanaf 2001. De tweede Golfoorlog in Irak had tot gevolg dat het aantal asielaanvragen van Irakezen na een aanvankelijke sterke daling (van 8.300 in 1998 tot 1.020 in 2002) in 2003 weer groeide tot 3.465. Ook vanuit andere landen kwamen beduidend minder aanvragen: het aantal asielzoekers uit Iran, Sierra Leone, Somalië, en Turkije daalde van enkele duizenden naar enkele honderden in 2003, het aantal uit China en Guinee van iets meer dan 1.300 naar respectievelijk ruim 300 en bijna 200 en dat uit Sri Lanka van ruim 1.000 naar een kleine 100 (CBS).